

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Розглянуто поняття "компетентність", "форма організації навчального процесу", "диференціальна компетентність" і зокрема, здатність до раціонального ведення фізичного виховання у вищих навчальних закладах, що в першу чергу залежить від форми організації навчального процесу, надано визначення понять традиційна та секційна форма навчального процесу з фізичного виховання, показана необхідність у суттєвому оновленні та реорганізації навчального процесу. Метою професійної підготовки майбутнього фахівця повинно стати озброєння його знаннями, уміннями, практичними навичками, диференціальними компетентностями раціональної організації навчального процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: компетентності, навчальний процес, форма організації, диференціальні компетентності.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання передбачає детальне вивчення розділу "Фізичне виховання у вищих навчальних закладах", що входить до дисципліни "Теорія і методика фізичного виховання", "Управління і організація фізичної культури", розгляд і обговорення переваг і недоліків нових інноваційних технологій з фізичного виховання, способи і шляхи їх втілення у практику. Тільки такі фахівці, що набувають необхідні компетенції з цього питання у змозі реформувати викладання дисципліни "Фізичне виховання".

Між тим, в останні роки відбулися значні зміни у якості викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах України: продовжується погіршення стану спортивних баз, скорочується фінансування навчальних закладів, зменшується або зовсім ліквідується кількість годин, що відведені на фізичне виховання, викладачі спеціалізованих навчальних закладів (факультети фізичного виховання, університети фізичної культури), викладають студентам – майбутнім фахівцям з фізичного виховання, застаріле методичне обґрунтування організаційних форм навчального процесу, що не відповідає сучасним реаліям сьогодення. Найбільш потужні університети України (Національний технічний університет України "КПІ", Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана та інші), давно вже опанували найбільш прогресивну секційну форму організації навчального процесу з фізичного виховання, але кафедри теорії і методики фізичного виховання, управління і організації фізичної культури спеціалізованих ВНЗ не поспішають брати її на озброєння і сповідують застарілу традиційну форму навчального процесу [1, 2, 3, 4, 5].

Обговорення нової секційної форми, її переваг та недоліків у порівнянні з традиційною формою організації навчального процесу, визначення певних компетенцій, що повинні засвоїти майбутні фахівці з фізичного виховання, на наш погляд, буде сприяти як якості їх підготовки так і якості організації навчального процесу на кафедрах фізичного виховання ВНЗ України.

Мета дослідження: Обґрунтувати важливість надбання майбутніми фахівцями однієї з диференціальних компетентностей, а саме здатності до раціональної організації навчального процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сукупність навчальних здобутків особи (інформація, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, навички, компетентності та вчинки), узагальнено називають компетентністю або компетентностями (англ: competence, competency / competences, competencies). Як вважають В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова, доречно виділяти інтегральну компетентність як сукупність набутих навчальних результатів за період навчання у ВНЗ майбутнього фахівця, та її складові – диференціальні компетентності [8, 10], при цьому автори зазначають, що компетентності покладені в основу кваліфікації випускника і що не слід плутати компетентності як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності з компетенціями як наданими особі повноваженнями.

В мету нашої роботи не входив аналіз повного спектру компетенцій майбутнього фахівця з фізичного виховання, ми намагаємось розібрати одну з диференціальних компетентностей, а саме здатність до раціональної організації навчального процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах, яка в першу чергу залежить від форми його організації. Організація навчального процесу з

фізичного виховання у вищих навчальних закладах України відбувається за двома найбільш уживаними формами: традиційною та секційною.

Аналіз існуючих форм ведення і організації навчального процесу з фізичного виховання показав, що традиційна форма має такі обов'язкові ознаки як примусові навчальні заняття загальною фізичною підготовкою з академічними групами студентів, єдину кафедральну робочу навчальну програму зі стандартним наповненням і завданнями модулів та розділів навчального матеріалу. Ці ознаки, а насамперед організаційна структура об'єднання студентів в академічних групах примушує використовувати фізичні вправи та їх комплекси, які б були доступні для виконання усього контингенту, що значно збіднює та формалізує навчальний процес, робить його непривабливим і навіть неприйнятним для частини студентів. Фізичні вправи мають широкий спектр різновидів та характерних ознак за такими чинниками як спрямованість, структура рухів, координаційна складність, особливості режиму роботи м'язів, відмінності механізмів енергозабезпечення, інтенсивність роботи, переважний вплив на розвиток окремих якостей, тощо. Звісно, викладачі фізичного виховання на заняттях з академічними групами студентів мають деякі можливості для індивідуалізації вправ і навантажень, але ці можливості не відповідають уподобанням, інтересам та потребам студентів, а зловживання індивідуалізацією навіть деяких чинників виконання вправ призводить до значного погіршення якості проведення заняття. До того ж значна частина вищих навчальних закладів України виділяє на навчальний процес з фізичного виховання дві години на тиждень, тобто один кредит (один кредит дорівнює 54 годинам, з яких 36 годин практичних та 18 годин самостійної роботи студентів), на весь навчальний семестр. При цьому, необхідно відмітити, що самостійна робота при одноразовому навантаженні позитивно не сприймається студентами, а цінність одноразових занять на тиждень за усіма канонами фізичного виховання, фізіології, валеології та медицини дуже проблематична.

Таким чином, традиційна форма організації навчального процесу з фізичного виховання, яка використовується у більшості вузів України, є консервативною, тобто такою, що консервує навчальний і виховний зміст занять і не відповідає новим потребам, особливо реаліям Болонської системи навчання, при цьому застарілий зміст і форма вступають у протиріччя з потребами студентів та соціальними потребами суспільства [4, 5, 6, 9].

У сучасній філософії форма і зміст розглядаються як категорії, що відображають діалектичну єдність суттєвих сторін явищ дійсності, тобто під формою розуміють спосіб організації притаманних явищу елементів та процесів, його внутрішню організацію та зовнішнє вираження, а під змістом – сукупність елементів і процесів, що утворюють та наповнюють дане явище. Зміст і форма не існують ізольовано, вони мають певну відповідність і активний взаємовплив, при цьому зміна форми обумовлює суттєву зміну змісту і навпаки. Доведено, що форма, яка не відповідає зміні змісту, гальмує подальший розвиток як змісту, так і форми. тоді як при відповідності форми до змісту розвиток будь якого процесу значно прискорюється [6, 9]. Ми розглядаємо саме форми організації навчального процесу, а не скажімо організаційні форми проведення заняття з фізичного виховання, що поділяють на фронтальні, групові, індивідуальні тощо, або об'єднані єдиною дидактичною метою форми навчання: для теоретичного навчання – лекція, факультатив, гурток, конференція; для комбінованого або змішаного навчання – заняття, семінар, домашня робота, консультація; для практичного – практикуми, лабораторні заняття, практика на виробництві тощо.

В першу чергу нас цікавить функціональна спроможність тієї чи іншої форми організації навчального процесу забезпечити виконання завдань, що висувуються перед фізичним вихованням у вищих навчальних закладах.

Виходячи з філософського розуміння форми як зовнішнього вираження внутрішнього змісту, що охоплює систему стійких зв'язків процесу, ми визначаємо форму організації навчального процесу з фізичного виховання як спеціальну конструкцію цього процесу, характер якого обумовлений його змістом, методами, прийомами, засобами, видами взаємодії студентів і викладача, що мають на меті засвоєння знань, практичних умінь, навичок та потреби виконання фізичних вправ обраного виду рухової активності. Така конструкція являє собою внутрішню організацію змісту, яким є процес підтримки, збереження та підвищення рівня фізичної підготовленості і здоров'я студентів.

Такою відповідною і прогресивною формою, що надає можливості для творчого розвитку ефективності змісту системи фізичних вправ, що вживаються на заняттях з фізичного виховання, є так звана секційна форма, яку ми можемо визначити як ведення навчального процесу з фізичного виховання у вигляді спеціалізованих навчальних занять певним видом спорту (рухової активності), згідно окремих робочих навчальних програм кожного відділення (циклу), у складі навчальних груп, що сформовані вищезазначеним структурним підрозділом кафедри за власним вибором студентів. Ці стійкі об'єднання елементів організації і управління навчального процесу обумовлюють вибір системи фізичних вправ, методів і принципів їх застосування, структурну організацію відповідних підрозділів, ідеологію формування потреб, мотивів та інтересів студентів до фізичного самовдосконалення та занять спортивно-оздоровчої спрямованості [4, 5].

Секційні заняття повинні проводитися за загально університетським розкладом у денні години (перша, друга, третя, та четверта пари), що надає змогу охопити весь контингент студентів перших двох курсів, рівномірно завантажити спортивну базу та надати можливість у вечірні години починаючи з п'ятої пари проводити тренування збірних команд університету та займатися наданням фізкультурних комерційних послуг.

Майбутній фахівець фізичного виховання повинен знати не тільки недоліки і переваги тієї чи іншої форми організації навчального процесу, а і умови, що дозволяють її впровадження. Перш за все колектив кафедри фізичного виховання необхідно переконати у необхідності структурної перебудови самої кафедри для впровадження секційної форми, що передбачає створення навчальних відділень з видів рухової активності або спорту, в яких ведучу роль будуть виконувати фахівці з відповідною спеціалізацією. Друга умова – створення і оснащення відповідних зал, майданчиків, пристосованих під зали приміщень, підвалів, навіть напівпрохідних коридорів, що мають відповідну площу для проведення спеціалізованих занять з атлетичної гімнастики, боротьби, аеробіки, настільного тенісу тощо. Наявність паркової зони також надає можливість впроваджувати такі види спорту як спортивне орієнтування, двоборства, де одним з видів є кросовий біг, а іншим – силові вправи або стрільба (пневматика, чорнильні кульки або лазерне обладнання, що дозволяє уможливити травматичні випадки), катання на роликах, дошках, гірських велосипедах, особливо їх слаломні різновиди, тощо.

Третя умова – згода і підтримка ректорату, що потребує значної організаційної роботи у переконанні і доведенні переваг перебудови навчального процесу і нарешті четверта – це розробка відповідного методичного забезпечення (робочі навчальні плани з модульною і семестровою деталізацією та завданнями, системою тестування та рейтингових оцінок якості навчання студентів, а також програми самостійних занять студентів та індивідуальних домашніх завдань, конспекти, методичні вказівки, посібники, навчальна документація тощо).

П'яте – необхідно розрахувати максимальну кількість академічних груп, що може прийняти оновлена спортивна база і після цього сформувати стабільний розклад занять (максимальна кількість академічних груп, що помножена на кількість пар на тиждень не повинна перевищувати загальну кількість академічних груп в університеті на перших двох курсах.). Як правило, перше заняття є лекційним, в якому студентам роз'яснюються усі організаційні питання формування спортивних груп, місця і особливості проведення занять з тих чи інших видів рухової активності або спорту, а також проводиться запис у відповідні спортивні спеціалізації. Тільки після вирішення усіх цих питань можна переходити на секційну форму навчального процесу з фізичного виховання.

Необхідною умовою оволодіння майбутніми фахівцями диференціальною компетентністю ефективною організації навчального процесу з фізичного виховання є наявність виробничої практики у ВНЗ, де впроваджена секційна форма організації навчального процесу. Проходження такої практики в значній мірі буде сприяти одержанню необхідних знань, закріпленню якісних умінь, практичних навичок з організації і побудови навчального процесу, після цього майбутній фахівець з необхідними диференціальними компетентностями зможе свідомо обирати форму організації навчального процесу, яку необхідно застосувати у вищому навчальному закладі, де він працює.

Висновки

1. Сукупність навчальних здобутків особи (інформація, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, практичні навички, компетентності та вчинки), є інтегральною компетентністю або компетентностями, тоді як їх складові – диференціальні компетентності, при цьому компетентності розглядаються як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності, а компетенції – як надані особі повноваження.

2. Однією з необхідних диференціальних компетентностей, яким повинен володіти майбутній фахівець ВНЗ фізкультурного профілю є здатність до раціональної організації навчального процесу студентів з фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Перспектива подальших досліджень полягає у суттєвому оновленні і вдосконаленні інформаційного простору майбутнього фахівця з фізичної культури та озброєнні його широким спектром диференціальних компетенцій. у контексті сучасних тенденцій розвитку фізичної культури та спорту.

Використані джерела

1. Бібік Н. М. Компетентнісна освіта: від теорії до практики / Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук. – К. : Плеяди, 2005. – 120 с.
2. Ведмеденко Б.Ф. Проблеми фізичного виховання на сучасному етапі становлення вищого навчального закладу // Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання: Колективна монографія / Упорядник: Ю.М. Ващеба та інші. – Львів: Редакційно-видавничий центр ЛДІФК; НВФ "Українські технології", 2005. – №4. – С. 29-31.
3. Волков В.Л. Основи теорії та методики фізичного підготовки студентської молоді: навч. посібник [для студентів пед. вузів] / В.Л. Волков. – К.: Освіта України, 2008. – 256 с.

4. Вихляєв Ю. М. Організаційні особливості та умови переходу на секційну форму фізичного виховання у вищих навчальних закладах. / Ю. М. Вихляєв // Теорія і практика фізичного виховання. – 2012. – № 1. – С. 10-15.
5. Вихляєв Ю. М. Організаційно-методичне забезпечення секційної форми навчального процесу з фізичного виховання. Навчально-методичний посібник. / Ю. М. Вихляєв. – Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2012 – 81 с.
6. Зміст і форма // Українська Радянська Енциклопедія. Т 4. 2-ге вид. УРЕ. – К.: 1979. – С. 282-283.
7. Круцевич Т.Ю. Управління процесом фізичного виховання / Т.Ю. Круцевич., В.В. Петровський // Теорія і методика фізичного виховання. Том І. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. [підручник] / За редакцією Т.Ю. Круцевич. – К. : Видавництво НУФВСУ "Олімпійська література", 2008 – С. 343-344.
8. Луговий В.І. Розділ 1.2. "Засади емпіричної і теоретичної ідентифікації та діагностики загальних компетентностей випускників вищої школи в контексті процесно-результативних парадигмальних змін в освіті" (В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова). Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах: монографія / За заг.ред.В.І.Лугового, О.Г.Ярошенко. – К.: Педагогічна думка, 2014. – С. 18.
9. Мудрик І.В. Науково-методичне обґрунтування різних форм фізичного виховання студентів [Методичні рекомендації] / І.В. Мудрик. – К., 2006. – 61 с.
10. Turning Education Structures in Europe [Electronic resource]. – URL: <http://tuning.unideusto.org>.

Выхляев Ю.

COMPETENCE APPROACH TO TRAINING FUTURE EXPERTS IN PHYSICAL TRAINING

The article addresses issues of training of the future experts in physical training. The author examines the concept of "integrated competency" and "differential". The totality of the individual's educational acquisitions (information, knowledge, understanding, attitudes, values, abilities, skills, competencies and actions) can be considered as integral competence. While their components are differential competence. Competence must be regarded as acquired realizable capacity of the individual, whereas the competence of the individual is the data authority.

One of the necessary differential competencies that should own future specialist sports profile is the ability for rational organization of educational process on physical training of students in universities. The organization of educational process on physical training in universities is available in two versions. In the first version of the traditional classes are taught with academic groups of students general physical preparation. In the second breakout variant each student choose their own sport, and is engaged in a sports group. Classes are held according to the schedule of educational university on the first, second, third and fourth pairs. Afternoon classes allow the load evenly sports facilities. In the evening, engaged team of the University. The future experts of physical culture should study the advantages and disadvantages of each option and implement the best option, taking into account all the conditions and possibilities of the university on the future place of work.

Key words: *competence, educational process, the organization options, differential competence.*

Стаття надійшла до редакції 13.09.2015 р.